

Κεφάλαιο Γ. Υπερτεμαχικά στοιχεία: διδασκαλία του τόνου

15η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Η διδακτική πρόταση που ακολουθεί αφορά στη διδασκαλία της μετακίνησης του τόνου σε ουσιαστικά και ρήματα, για τη διατήρηση του νόμου της τρισυλλαβίας. Ο σωστός τονισμός στις περιπτώσεις αυτές δυσκολεύει πολλούς αλλόγλωσσους μαθητές.

Επίπεδο	Αρχάριο - Μέσο
Ομάδα στόχος	Επίπεδο A2, B1, B2: όλες οι ηλικίες
Θεματική ενότητα	Καθημερινές συνήθειες – ατυχήματα
Διδακτικός στόχος	Διδασκαλία της μετακίνησης του τόνου σε ουσιαστικά και ρήματα για τη διατήρηση του νόμου της τρισυλλαβίας
Απαιτούμενος χρόνος	2-3 διδακτικές ώρες
Υλικό	Κάρτες, 7 φωτοτυπίες
Εμπλεκόμενες δεξιότητες	Κατανόηση και παραγωγή προφορικού λόγου
Τι χρειάζεται να ξέρουν οι μαθητές από πριν	Σχετικό λεξιλόγιο

Παρουσίαση

Φωτοτυπία 1

Η σημερινή μέρα του μπαμπά και των παιδιών

Σήμερα, παιδιά, σηκωθηκα στις 7, ενώ εσείς σηκωθηκατε στις 10. Πλυθηκα, χτενιστηκα, ντυθηκα καλά και βιαστηκα να πάω στη δουλειά. Εσείς πλυθηκατε βιαστικά, ντυθηκατε ατημέλητα και δεν χτενιστηκατε, γιατί βιαστηκατε να φύγετε για το παιχνίδι. Καθισα όλη μέρα μπροστά στον υπολογιστή, ενώ εσείς δεν καθισατε καθόλου από το παιχνίδι. Πιεστηκα να τελειώσω τη δουλειά μου γρήγορα, δεν χαρηκα λεπτό και κουραστηκα απίστευτα. Εσείς δεν πιεστηκατε καθόλου, χαρηκατε κάθε στιγμή και δεν κουραστηκατε όλη μέρα. Πόσο θα ήθελα να ήμουν παιδί και πάλι!

Διαβάζετε το κείμενο στους μαθητές και τους ζητάτε να τονίσουν τα υπογραμμισμένα ρήματα, στα οποία λείπει ο τόνος. Στη συνέχεια τους ζητάτε να σας τα πουν και τα σημειώνετε στον πίνακα σε στήλες:

σηκώθηκα	σηκωθήκατε
πλύθηκα	πλυθήκατε
χτενίστηκα	χτενιστήκατε
ντύθηκα	ντυθήκατε
βιάστηκα	βιαστήκατε
κάθισα	καθίσατε
πιέστηκα	πιεστήκατε
χάρηκα	χαρήκατε
κουράστηκα	κουραστήκατε

Τους ρωτάτε αν παρατηρούν κάποια διαφοροποίηση στον τονισμό. Αφού εντοπίσουν τη διαφορά, τους ρωτάτε γιατί νομίζουν ότι μετακινείται ο τόνος. Επισημαίνετε ότι υπάρχει μια επιπλέον συλλαβή στο 2^ο πρόσωπο του

πληθυντικού και αναφέρεστε στον νόμο της τρισυλλαβίας. Τους ρωτάτε αν γνωρίζουν άλλες περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει ανάλογη μετακίνηση τόνου.

Τους χωρίζετε σε ζευγάρια και τους ζητάτε να γράψουν 3 προτάσεις με τα παραπάνω ρήματα, όπου θα περιγράφουν κάτι που συνέβη και στους δύο σήμερα, π.χ. σηκωθήκαμε αργά, χτενιστήκαμε γρήγορα.

Γράφετε τα ρήματα στον πίνακα δίπλα στους προηγούμενους τύπους:

σηκώθηκα	σηκωθήκατε	σηκωθήκαμε
πλύθηκα	πλυθήκατε	πλυθήκαμε
χτενίστηκα	χτενιστήκατε	χτενιστήκαμε
ντύθηκα	ντυθήκατε	ντυθήκαμε
βιάστηκα	βιαστήκατε	βιαστήκαμε
κάθισα	καθίσατε	καθίσαμε
πιέστηκα	πιεστήκατε	πιεστήκαμε
χάρηκα	χαρήκατε	χαρήκαμε
κουράστηκα	κουραστήκατε	κουραστήκαμε

Τους ρωτάτε αν παρατηρούν κάποια συστηματική αλλαγή στον τονισμό. Αφού σας απαντήσουν, αναφέρετε ότι η μετακίνηση του τόνου συμβαίνει για τον ίδιο λόγο, δηλαδή για να μην παραβιαστεί ο νόμος της τρισυλλαβίας, στο 1^ο πρόσωπο πληθυντικού αριθμού του αόριστου της μέσης φωνής. Διαβάζετε όλοι μαζί μερικά από τα παραδείγματα ανά σειρά, π.χ. σηκώθηκα, σηκωθήκατε, σηκωθήκαμε.

Δίνετε στους μαθητές το ακόλουθο παράδειγμα:

Κάθε μέρα σηκώνομαι στις 8 το πρωί.

Τους ζητάτε να γράψουν 3 ακόμα προτάσεις με τα ίδια ρήματα, λέγοντας τι κάνουν κάθε μέρα, π.χ. Κάθε μέρα κουράζομαι πολύ.

Ακούτε τις προτάσεις και γράφετε τα ρήματα στον πίνακα. Στη συνέχεια τους χωρίζετε σε ζευγάρια και τους ζητάτε να γράψουν 3 προτάσεις, όπου θα περιγράφουν κάτι που κάνουν και οι δύο κάθε μέρα, π.χ. Κάθε μέρα καθόμαστε για 2 ώρες στον υπολογιστή.

Ακούτε τις προτάσεις και γράφετε τα ρήματα στον πίνακα.

σηκώνομαι	σηκωνόμαστε
πλένομαι	πλενόμαστε
χτενίζομαι	χτενιζόμαστε
ντύνομαι	ντυνόμαστε
βιάζομαι	βιαζόμαστε
κάθομαι	καθόμαστε
πιέζομαι	πιεζόμαστε
χαίρομαι	χαιρόμαστε
κουράζομαι	κουραζόμαστε

Τους ρωτάτε αν παρατηρούν κάποια συστηματική αλλαγή στον τονισμό. Αφού σας απαντήσουν, αναφέρετε ότι η μετακίνηση του τόνου συμβαίνει για τον ίδιο λόγο, δηλαδή για να μην παραβιαστεί ο νόμος της τρισυλλαβίας, και στο 1^ο πρόσωπο πληθυντικού του ενεστώτα της μέσης φωνής. Διαβάζετε όλοι μαζί μερικά από τα παραδείγματα ανά σειρά, π.χ. σηκώνομαι-σηκωνόμαστε. Δίνετε και άλλα παραδείγματα από παρελθοντικούς χρόνους: κάθισα-καθίσαμε, χτύπησα-χτυπήσατε.

Στη συνέχεια δίνετε το παρακάτω κείμενο στους μαθητές:

Φωτοτυπία 2

Τα μικρά ατυχήματα στους δρόμους καθώς και τα σοβαρά δυστυχήματα έχουν αυξηθεί πάρα πολύ τα τελευταία χρόνια. Από ένα ατύχημα κάθε εβδομάδα και ένα δυστύχημα κάθε μήνα πριν 20 χρόνια έχουμε φτάσει σε αύξηση τουλάχιστον 50% και στα ατυχήματα και στα δυστυχήματα. Για παράδειγμα, ένα κατάστημα καταστράφηκε ολοσχερώς χθες το απογευμα από ένα αυτοκίνητο που έπεσε επάνω στη βιτρίνα και πήρε φωτιά. Γενικά τα απογευματα γίνονται περισσότερα ατυχήματα την ώρα που πέφτει το φως. Προχθές, το γρήγορο παρκαρισμα ενός αυτοκινήτου έξω από ένα συγκροτημα πολυκατοικιών είχε ως συνέπεια να τραυματιστεί ένας πεζός που βγήκε για περπατημα. Συχνά στα παρκαρισματα προκαλούνται ατυχήματα, καθώς ο οδηγός δεν βλέπει καλά όταν κάνει όπισθεν. Επίσης κοντά σε συγκροτηματα πολυκατοικιών σημειώνονται πολλά ατυχήματα με πεζούς. Η άμεση επέμβαση δέχεται εκατοντάδες τηλεφωνηματα και μηνυματα για διάφορα περιστατικά κάθε μέρα. Ευτυχώς, το τηλεφωνημα και το μηνυμα σε αυτές τις υπηρεσίες δεν κοστίζει!

Διαβάσετε το κείμενο στους μαθητές και τους ζητάτε να τονίσουν τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά, στα οποία δεν εμφανίζεται τόνος. Στη συνέχεια τους ζητάτε να σας πουν τα ουσιαστικά και τα σημειώνετε στον πίνακα σε στήλες:

ατύχημα	ατυχήματα
δυστύχημα	δυστυχήματα
κατάστημα	καταστήματα
απόγευμα	απογεύματα
παρκάρισμα	παρκαρίσματα
συγκρότημα	συγκροτήματα
περπάτημα	περπατήματα
τηλεφώνημα	τηλεφωνήματα
μήνυμα	μηνύματα

Τους ρωτάτε αν παρατηρούν κάποια διαφοροποίηση στον τονισμό. Αφού εντοπίσουν τη διαφορά, τους ρωτάτε γιατί νομίζουν ότι μετακινείται ο τόνος. Επισημαίνετε ότι υπάρχει μια επιπλέον συλλαβή στην ονομαστική και αιτιατική (καθώς και κλητική) πληθυντικού και αναφέρεστε στον νόμο της τρισυλλαβίας. Διαβάσετε όλοι μαζί μερικά από τα παραδείγματα ανά σειρά, πχ. ατύχημα-ατυχήματα. Τους ρωτάτε αν γνωρίζουν άλλες περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει ανάλογη μετακίνηση τόνου.

Τους μοιράζετε τη Φωτοτυπία 3 και τους διαβάσετε τις παρακάτω προτάσεις:

Φωτοτυπία 3

- Η σημερινή συναντηση ήταν σημαντικότερη των προηγούμενων συναντησεων.
- Έδωσε τη συνολική εκτιμηση των επιμέρους εκτιμησεων.
- Η σημερινή ενοχληση ήταν η χειρότερη των ενοχλησεων.
- Έδωσε την εξηγηση των εξηγησεων.
- Οργάνωσε τη διοικηση των διοικησεων.
- Μίλησε για την αναμνηση των αναμνησεων.
- Άρχισε η τελική συζητηση των επιμέρους συζητησεων.

Τους ζητάτε να τονίσουν τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά σε κάθε πρόταση. Τους ρωτάτε αν παρατηρούν κάποια διαφοροποίηση στον τονισμό. Αφού εντοπίσουν τη διαφορά, τους ρωτάτε γιατί νομίζουν ότι μετακινείται ο τόνος. Επισημαίνετε ότι υπάρχουν επιπλέον συλλαβές στη γενική πληθυντικού και αναφέρεστε στον νόμο της τρισυλλαβίας.

Γράφετε στον πίνακα τις λέξεις που βρίσκονται στην αριστερή στήλη του παρακάτω πίνακα και ζητάτε από τους μαθητές να εργαστούν σε ζευγάρια και να γράψουν 3 προτάσεις, χρησιμοποιώντας και τη γενική πληθυντικού των λέξεων, όπως και στη Φωτοτυπία 3. Τους ζητάτε να σας πουν τις προτάσεις και γράφετε τις λέξεις στη γενική πληθυντικού στη δεξιά στήλη στον πίνακα:

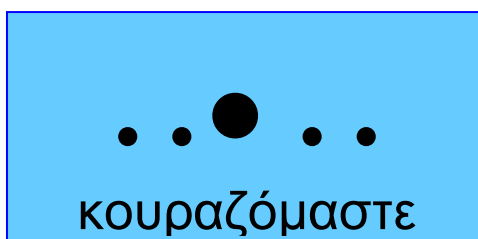
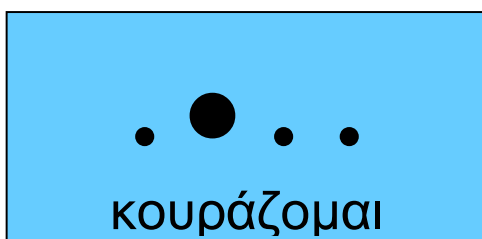
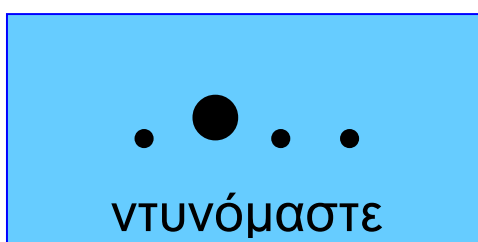
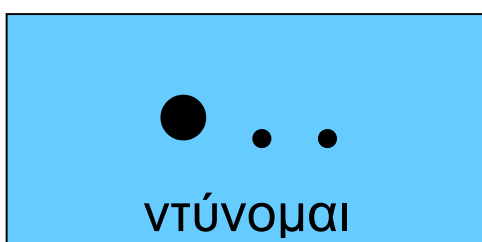
αντίρρηση	αντιρρήσεων
απάντηση	απαντήσεων
ερώτηση	ερωτήσεων
ξενάγηση	ξεναγήσεων
προτίμηση	προτιμήσεων
μήνυση	μηνύσεων
οδήγηση	οδηγήσεων
κολύμβηση	κολυμβήσεων

Διαβάζετε όλοι μαζί μερικά από τα παραδείγματα ανά σειρά, πχ. απάντηση-απαντήσεων.

Πρακτική

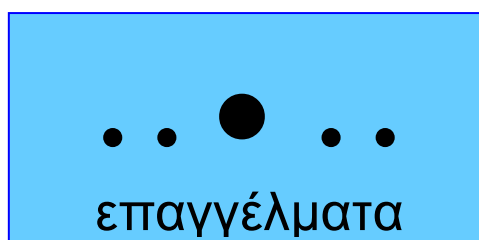
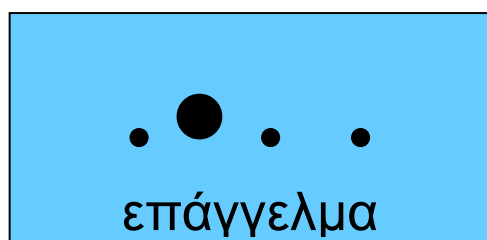
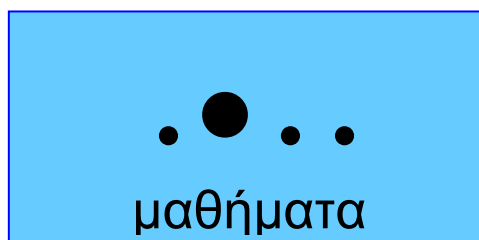
Ελεγχόμενη δραστηριότητα (1): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Δείχνετε στους μαθητές σας τις παρακάτω κάρτες μία-μία. Τους ζητάτε να σας πουν κι άλλα ρήματα με τον ίδιο αριθμό συλλαβών και τονισμό δείχνοντας τον αριθμό των συλλαβών κάθε λέξης με τα δάχτυλά τους.

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (2): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Δείχνετε στους μαθητές σας τις παρακάτω κάρτες μία-μία. Τους ζητάτε να σας πουν κι άλλα ουσιαστικά με τον ίδιο αριθμό συλλαβών και τονισμό δείχνοντας τον αριθμό των συλλαβών κάθε λέξης με τα δάχτυλά τους.

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (3): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Ζητάτε από τους μαθητές να δουν το τονικό σχήμα και να συμπληρώσουν τις παρακάτω προτάσεις με το ρήμα στην παρένθεση. Έπειτα τους ζητάτε να διαβάσουν τα ζεύγη προτάσεων ανά στήλη φωναχτά.

Φωτοτυπία 4

	Εγώ κάθε πρωί. (ΞΥΡΙΖΟΜΑΙ)	Εγώ κάθε μήνα. (ΠΛΗΡΩΝΟΜΑΙ)	Εγώ κάθε μέρα. (ΛΑΣΠΩΝΟΜΑΙ)
	Εμείς κάθε πρωί. (ΞΥΡΙΖΟΜΑΙ)	Εμείς..... κάθε μήνα. (ΠΛΗΡΩΝΟΜΑΙ)	Εμείς..... κάθε μέρα. (ΛΑΣΠΩΝΟΜΑΙ)
	Εγώ χθες το πρωί. (ΖΑΛΙΖΟΜΑΙ)	Εγώ (ΣΚΕΠΑΖΟΜΑΙ) καλά χθες το βράδυ.	Εγώ πολύ χθες. (ΖΕΣΤΑΙΝΟΜΑΙ)
	Εσείς χθες το πρωί. (ΖΑΛΙΖΟΜΑΙ)	Εμείς (ΣΚΕΠΑΖΟΜΑΙ) καλά χθες το βράδυ.	Εσείς πολύ χθες (ΖΕΣΤΑΙΝΟΜΑΙ).

Ελεγχόμενη δραστηριότητα (4): άσκηση που επικεντρώνεται στην παραγωγή

Ζητάτε από τους μαθητές να δουν το τονικό σχήμα και να συμπληρώσουν τις παρακάτω προτάσεις με το ουσιαστικό στην παρένθεση. Έπειτα τους ζητάτε να διαβάσουν τα ζεύγη προτάσεων ανά στήλη φωναχτά.

Φωτοτυπία 5

● ● ●	Πήρα το το πρωί. (ΜΗΝΥΜΑ)	Βγήκα σε ένα μόνο (ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ) στο σχολείο.	Έλυσα το (ΠΡΟΒΛΗΜΑ)
● ● ● ●	Πήρα τα το πρωί. (ΜΗΝΥΜΑ)	Βγήκα σε όλα τα (ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ) στο σχολείο.	Έλυσα τα (ΠΡΟΒΛΗΜΑ)
● ● ● ●	Πήρα το σου. (ΣΗΜΕΙΩΜΑ)	Διάβασα ένα (ΔΙΗΓΗΜΑ)	Βλέπω το (ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ)
● ● ● ● ●	Πήρα τα σου. (ΣΗΜΕΙΩΜΑ)	Διάβασα πολλά (ΔΙΗΓΗΜΑ)	Βλέπω τα (ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ)

Καθοδηγούμενη δραστηριότητα

Χωρίζετε τους μαθητές σε ζευγάρια και τους δίνετε από ένα ημερολόγιο της Φωτοτυπίας 6. Τους ζητάτε να διαβάσουν τις φράσεις στο ημερολόγιό τους και να υπογραμμίσουν τις συλλαβές που τονίζονται. Τους εξηγείτε ότι πρέπει να ανταλλάξουν πληροφορίες με τον συμμαθητή τους για να συμπληρώσουν τις φράσεις που λείπουν σε κάθε κάρτα με μικρά γράμματα, τονίζοντας τις λέξεις σωστά. Ο μεταξύ τους διάλογος θα είναι ως εξής:

Μαθητής Α. Τι έγινε τη Δευτέρα το μεσημέρι;
 Μαθητής Β. Τελείωσα τα μαθήματα.

Φωτοτυπία 6

Μαθητής Α

	Δευτέρα	Τετάρτη	Παρασκευή	Σάββατο
Πρωί	ΔΙΟΡΘΩΣΑΜΕ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	ΧΑΛΑΣΑΜΕ ΤΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ		ΤΕΛΕΙΩΣΑΜΕ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ
Μεσημέρι		ΛΑΣΠΩΘΗΚΑΜΕ ΑΠΟ ΤΟ ΠΗΔΗΜΑ	ΠΕΤΑΞΑ ΤΟ ΚΕΡΑΣΜΑ	
Απόγευμα				ΚΑΘΙΣΑΜΕ ΣΤΑ ΚΑΘΙΣΜΑΤΑ

Μαθητής Β

	Δευτέρα	Τετάρτη	Παρασκευή	Σάββατο
Πρωί			ΛΑΣΠΩΘΗΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΗΔΗΜΑΤΑ	
Μεσημέρι	ΤΕΛΕΙΩΣΑ ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ			ΔΙΟΡΘΩΣΑ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
Απόγευμα	ΧΑΛΑΣΕ ΤΟ	ΠΕΤΑΞΑΜΕ	ΚΑΘΙΣΕ ΣΤΟ	

	ΜΗΧΑΝΗΜΑ	ΤΑ ΚΕΡΑΣΜΑΤΑ	ΚΑΘΙΣΜΑ	
--	----------	-----------------	---------	--

Όταν συμπληρώσουν τις φράσεις που λείπουν, ελέγχουν τις απαντήσεις και αν έχουν λάθη συνεργάζονται, έτσι ώστε να τα διορθώσουν. Στο τέλος διαβάζουν φωναχτά όλες τις φράσεις στην κάρτα τους.

Παραγωγή

Επικοινωνιακή δραστηριότητα

Ατύχημα από μηχανήμα στο βουνό

Χωρίζετε τους μαθητές σε ζευγάρια για να παίξουν παιχνίδι ρόλων. Τους ζητάτε να χρησιμοποιήσουν πολλά ζευγάρια λέξεων στα οποία σημειώνεται μετακίνηση τόνου.

Φωτοτυπία 7

Μαθητής Α. Είστε δημοσιογράφος τοπικής εφημερίδας και παίρνετε συνέντευξη από άτομο που είχε ατύχημα με μηχανήμα που βγάζει πετρώματα στο βουνό. Τον ρωτάτε τι ακριβώς έγινε, τι μηχανήμα είχε, πώς ένιωσε, τι έκανε μετά το ατύχημα. Τον ρωτάτε αν είναι συχνά τα ατυχήματα με μηχανήματα για πετρώματα. Σας περιγράφει το ατύχημα και του ζητάτε επιπλέον λεπτομέρειες, π.χ. γιατί ζαλίστηκε, πού πληγώθηκε, πού στηρίχτηκε, πώς λασπώθηκε και πού κάθισε. Επίσης τον ρωτάτε αν τα μηνύματα είναι ο καλύτερος τρόπος επικοινωνίας σε τέτοιες περιπτώσεις. Χρησιμοποιείτε πληθυντικό ευγενείας, π.χ. Γιατί ζαλιστήκατε; Τον ρωτάτε γιατί επέλεξε αυτό το επικίνδυνο επάγγελμα και αν το κράτος δίνει επιδόματα για τα επαγγέλματα αυτά.

Μαθητής Β. Δίνετε συνέντευξη σε μια δημοσιογράφο. Απαντάτε στις ερωτήσεις της. Λέτε ότι είχατε ένα πρόβλημα και στη συνέχεια ένα ατύχημα με ένα μηχανήμα που βγάζει πετρώματα σε δύσκολη περιοχή στο βουνό. Ζαλιστήκατε, λασπωθήκατε, στηριχτήκατε σε ένα βράχο, πληγωθήκατε, κουρασθήκατε και καθίσατε χωρίς να μπορείτε να κάνετε κάτι. Στείλατε μήνυμα στην άμεση επέμβαση και περιμένατε την ομάδα διάσωσης. Είχατε δωρεάν μηνύματα από την τηλεφωνική εταιρία και έτσι προτιμήσατε αυτό τον τρόπο επικοινωνίας. Γνωρίζετε ότι είναι ένα επικίνδυνο επάγγελμα, αλλά το επίδομα που παίρνετε από το κράτος είναι πολύ καλό.

Δίνετε στους μαθητές και επιπλέον λεξιλόγιο που μπορούν να χρησιμοποιήσουν: πληρώθηκα, σηκώθηκα, στάθηκα, φυλάχτηκα, χάρηκα, πήδημα, κάθισμα, σημείωμα, ελάττωμα, τηλεφώνημα, φρενάρισμα, κτλ.